

Piotr Herbowski, Dominika Słabczyńska

Badania poligraficzne jako element zarządzania ryzykiem w procesie weryfikacji informacji przekazywanych przez kandydata na świadka oraz świadka koronnego

Studia Prawnoustrojowe nr 27, 117-132

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Piotr Herbowski*

Dominika Słabczyńska**

* Katedra Prawa Karnego

Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej Wydział Zamiejscowy w Poznaniu

** Zakład Badań Dokumentów i Technik Audiowizualnych

Centralne Laboratorium Kryminalistyczne Policji – Instytut Badawczy

Badania poligraficzne jako element zarządzania ryzykiem w procesie weryfikacji informacji przekazywanych przez kandydata na świadka oraz świadka koronnego

Znaczącą przydatność instytucji świadka koronnego w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej dowiodły lata jej funkcjonowania w polskim procesie karnym, a mankamenty występujące w początkowym okresie stosowania ustawy o świadku koronnym¹ zostały dostrzeżone i skorygowane nowelizacją z 2006 r.² Pomimo istnienia obszernego piśmiennictwa, w którym przeanalizowano wiele aspektów funkcjonowania tego instrumentu prawnego, problem weryfikacji informacji przekazywanych przez kandydatów i świadków koronnych nie był jak dotąd przedmiotem pogłębionych rozważań. Jest on jednak sygnalizowany przez przedstawicieli organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości³. Polska praktyka śledcza pokazuje, że nie wystarczą dobre chęci i zaangażowanie policjantów, prokuratorów i sędziów, by zawsze były podejmowane właściwe decyzje⁴. Dowodzą tego

¹ Ustawa z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym (tekst jedn.: Dz.U. z 2007 r., nr 36, poz. 232 z późn. zm.) – dalej: u.ś.k.

² A. Kassyk, *Zwalczanie przestępczości zorganizowanej z wykorzystaniem świadka koronnego*, [w:] *Piętnaście lat w służbie państwu i prawu 1994–2009*, Biuro ds. Przestępczości Zorganizowanej Prokuratury Krajowej, Warszawa 2009, s. 5–6.

³ Zob. G. Ociecek, *Ocena poziomu makiawelizmu wśród polskich świadków koronnych jako czynnik oceny wiarygodności ich zeznań*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2013, nr 9, s. 76; M. Piekarska-Drażek, *Pomówienia w zeznaniach świadków koronnych i tzw. małych świadków koronnych jako źródło pomyłek procesowych*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2012, t. XVI, s. 176.

⁴ Por. Z. Rau, *Wyniki badań świadków koronnych – empiryczne badania porównawcze w latach 2001, 2009 i 2012*, „Prokuratura i Prawo” 2013, nr 5, s. 78–79.

m.in. sprawy Janusza Cz. ps. Stopa⁵, Igora M. ps. Patyk⁶ oraz Macieja B. ps. Gruby⁷.

Miernikiem przydatności tej instytucji nie mogą być informacje medialne, w których eksponuje się postaci nieuczciwych świadków koronnych. Trzeba pamiętać, iż pomimo szeregu nietrafnych decyzji o nadaniu takiego statusu, już pierwsze lata funkcjonowania ustawy o świadku koronnym przyniosły niezaprzeczone korzyści. Z kompleksowych badań przeprowadzonych już w marcu 2002 r. wynikało, że w sprawach, w których dopuszczono dowód z zeznań świadków koronnych, skierowano 68 aktów oskarżenia przeciwko 633 osobom, z których 67 prawomocnie skazano. Ponadto w postępowaniach przygotowawczych przedstawiono prawie 2,5 tys. zarzutów oraz zabezpieczono mienie podejrzanych o wartości prawie 4,3 mln zł⁸. Tym niemniej nie można pozostać całkowicie obojętnym wobec wspomnianych powyżej trudności. Każda sytuacja związana z niewłaściwym wyborem osób, którym nadaje się status świadków koronnych, lub popełnieniem przez nie kolejnych przestępstw w istotny sposób osłabia tę bardzo przydatną instytucję.

Wydaje się, że nadszedł już czas, by rozważyć wprowadzenie pewnych zmian do ustawy o świadku koronnym, które pozwolą na jej dostosowanie do aktualnych potrzeb wymiaru sprawiedliwości⁹.

Ryzyko podejmowania niewłaściwych decyzji procesowych związanych z instytucją świadka koronnego rośnie, gdy brak jest narzędzi pozwalających je zidentyfikować, a tym samym uzyskać odpowiednią wiedzę o sprawie, z którą to ryzyko jest związane¹⁰. Skutki takich decyzji przejawiały się dotychczas w postaci:

- bezpodstawnych zarzutów karnych,
- stosowania tymczasowego aresztowania osób niesłusznie pomówionych,
- zawieszania policjantów w czynnościach służbowych,
- długotrwałych postępowań sądowych.

Ewentualne odszkodowania za oczywiście niesłuszne aresztowania, zresztą bardzo niskie w Polsce, nigdy nie zrekompensują wszystkich strat i krzywd osobom, które zostały nimi dotknięte¹¹. Ponadto współpraca z „nieuczciwym” świadkiem

⁵ Janusz Cz. ps. Stopa – świadek koronny skazany w 2006 r. na dożywotnie pozbawienie wolności za dwa zabójstwa dokonane przed objęciem go programem ochrony w roku 2000, [online] <www.gazeta.policja.pl/997/archiwum-1/2012/numer-88-072012/78966,dok.html> (dostęp: 10.03.2014).

⁶ Igor M. ps. Patyk – po 11 latach bycia świadkiem koronnym postawiono mu zarzut zabójstwa byłego Komendanta Głównego Policji nadinsp. Marka Papaty. W swoich zeznaniach obciążył m.in. kilku policjantów uniewinnionych po kilkuletnich procesach. Zon. [online] <http://gazeta.policja.pl/portal/997/1323/80430/Swiadek_koronny_korzysci_i_zagrozenia.html> (dostęp: 6.09.2012).

⁷ Maciej B. ps. Gruby – świadek koronny skazany na 7 lat pozbawienia wolności za usiłowanie wyłudzenia pieniędzy od rodziny pomawianych przez siebie osób w zamian za wycofanie obciążających ich zeznań. Zob. [online] <www.rp.pl/arttykul/859064.html> (dostęp: 10.03.2014).

⁸ A. Kassyk, op. cit., s. 4.

⁹ G. Ocieczek, op. cit., s. 96–97.

¹⁰ J. Kudła, P. Kosmaty, *Ryzyko w czynnościach operacyjno-rozpoznawczych. Aspekty kryminalistyczne i prawnodowodowe*, Difin, Warszawa 2013, s. 21.

¹¹ M. Piekarska-Drażek, op. cit., s. 172.

koronnym to również ryzyko pojawienia się wielu innych negatywnych zdarzeń, takich jak:

- narażenie organów procesowych na utratę zaufania społecznego,
- ujawnienie informacji na temat planowanych zatrzymań,
- narażenie życia funkcjonariuszy ochraniających świadka koronnego,
- niewłaściwe angażowanie sił i środków w działaniach Policji,
- strata czasu.

Przyznanie statusu świadka koronnego danej osobie powinno być więc zawsze poprzedzone dokładnym rozpoznaniem okoliczności popełnienia przez nią czynów przestępczych i ustaleniem jej faktycznej roli w funkcjonowaniu grupy. Jest to bardzo istotne, gdyż w procesach związanych z przestępczością zorganizowaną występują najlepsi adwokaci, merytorycznie bardzo dobrze przygotowani do prowadzenia spraw¹². Próbuje oni wszelkimi możliwymi sposobami udowodnić m.in. to, że to właśnie świadek koronny jest organizatorem grupy i jego rola w działaniu była najistotniejsza¹³. W dotychczasowej praktyce nie zawsze status ten był przyznawany w sposób do końca przemyślany. Częstokroć fakty ujawnione w trakcie postępowania dowodowego wskazywały, że właśnie osoby występujące w roli świadków koronnych były inicjatorami działań przestępczych określonych w art. 4 u.ś.k. Konieczna jest więc szybka i obiektywna weryfikacja takich zarzutów¹⁴.

Kilkunastoletnie polskie doświadczenia związane z wykorzystaniem tego instrumentu prawnego pokazują, że w takich sytuacjach może nie wystarczyć rozważa i doświadczenie prokuratorów i sędziów. Słusznie wskazuje Emil W. Pływaczewski, że dowód z zeznań takich świadków ma charakter szczególny. Oznacza to, iż kryteria oceny ich wiarygodności, zarówno na etapie procedury kandydackiej, jak i po uzyskaniu statusu świadka koronnego, powinny być bardziej zaostrzone z racji splotu interesów procesowych i pozaprocesowych osób uzyskujących ten status¹⁵.

Kolejnym argumentem przemawiającym za dokładniejszą weryfikacją informacji przekazywanych przez osoby ubiegające się o status świadka koronnego jest też to, iż zorganizowane grupy przestępcze w Polsce uczą się, jak żyć z tą instytucją. Pośrednio wzmacnia ona brutalność tych grup. W niektórych z nich przyjmuje się założenie, że wszyscy w otoczeniu lidera mają mieć na koncie przestępczym tzw. głowy – czyli powinni być sprawcami zabójstw. Wyklucza to ich z grona ewentualnych kandydatów na świadków¹⁶. Szef czy też zarząd danej grupy, jeśli otoczy się osobami, które zabiły, współdziałały w zabójstwie lub usiłowały go dokonać, może

¹² Z. Rau, *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Zakamycze, Kraków 2002, s. 223.

¹³ Z. Rau, *Instytucja świadka koronnego w świetle wyników przeprowadzonych badań*, [w:] E. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana, świadek koronny, terroryzm w ujęciu praktycznym*, Zakamycze, Kraków 2005, s. 564.

¹⁴ Z. Rau, *Przestępczość zorganizowana...*, s. 225.

¹⁵ E. Pływaczewski, *Świadek koronny jako instrument zwalczania przestępczości zorganizowanej*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 7–8, s. 97.

¹⁶ Z. Rau, *Instytucja świadka koronnego...*, s. 567.

być spokojny, że najbliżsi kompani, a więc osoby mające największą wiedzę o działalności grupy, nigdy nie zostaną świadkami koronnymi¹⁷ i nie podzielią się posiadaną wiedzą¹⁸.

Z danych Prokuratury Generalnej wynika, że w ostatnich latach spada w Polsce liczba osób uzyskujących status świadków koronnych. W 2001 r. było ich 25, podczas gdy w 2011 i 2012 tylko po 4. Spadek ten prokuratorzy tłumaczą ostrożnością w korzystaniu z tej instytucji. Od września 2006 r. do lipca 2012 r., prokuratorzy wydali wobec 34 podejrzanych postanowienia o odmowie wystąpienia z wnioskiem w przedmiocie dopuszczenia dowodu z zeznań świadka koronnego. Powodem tych decyzji były istotne zastrzeżenia wobec podejrzanych, wykazane przez prokuratora w trakcie trwania procedury kandydackiej¹⁹. Dane te wskazują na dużo większą rozważność prokuratorów w korzystaniu z tego narzędzia prawnego, niż w początkowym okresie jego funkcjonowania. Wydaje się też, że istotną rolę odgrywa tu właściwie sprawowany nadzór ze strony prokuratorów z Prokuratury Generalnej. Jednocześnie w obliczu niemalejącej liczby zorganizowanych grup przestępczych w Polsce²⁰ postawa ta może częściowo wynikać z dostrzegania braku metod służących dokonaniu szybkiej i dokładnej weryfikacji informacji podawanych przez kandydatów na świadków koronnych, a tym samym i oceny związanego z tym ryzyka.

Jednym z podstawowych sposobów weryfikacji informacji przekazywanych przez kandydata na świadka koronnego jest w Polsce wciąż tradycyjne przesłuchanie. Prowadzi je prokurator, ale nie różni się ono niczym od standardowych przesłuchań. Zdaniem Zbigniewa Raua jest ono często pobieżne, co niejednokrotnie skutkuje koniecznością ponownego przesłuchania świadka już po nadaniu mu statusu. Niestety w Polsce pewna część prokuratorów przyzwyczajona jest do modelu – najpierw dokładnie przesłuchuje policjant, a później prokurator jeszcze raz, wykorzystując slogan o podtrzymywaniu wyjaśnień podejrzanego złożonych przed policjantem²¹. Wydaje się więc, że przydatność takich przesłuchań jest ograniczona i nawet przygotowanie specjalnie przeszkolonej małej grupy prokuratorów weryfikujących kandydatów na świadków koronnych czy też wprowadzenie instrukcji przesłuchiwanie takich świadków na wzór włoski nie podniesie znacząco ich wartości. Dotychczas zazwyczaj opierano się na informacjach od kandydatów na świad-

¹⁷ Nie można uznać, że żaden zabójca nie może zostać świadkiem koronnym. Na pewno nie może zostać nim osoba, która popełniła zabójstwo lub współdziałała w jego popełnieniu, jednak dotyczy to tylko takiego związanego z uczestnictwem w zorganizowanej grupie przestępczej. Świadkiem koronnym może zostać natomiast osoba, która popełniła zabójstwo, ale w innej grupie, bądź zabójstwo samoistnie – zob. *ibidem*.

¹⁸ M. Adamczyk, *Świadek koronny. Analiza prawnokryminalistyczna*, C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 285.

¹⁹ M. Kujawski, *Analiza – świadek koronny w prokuratorskiej praktyce*, opublikowane dnia 16 maja 2012 r., [online] <www.pg.gov.pl/index.php?0,1206> cyt. za: Z. Rau, *Wyniki badań...*, s. 75.

²⁰ Wynosi ona około 400, w tym 60% z nich można nazwać dużymi zhierarchizowanymi grupami – zob. Z. Rau, *Wyniki badań...*, s. 57.

²¹ Z. Rau, *Przestępczość zorganizowana...*, s. 229.

ków koronnych, weryfikowanych m.in. przez często niedokładne wyniki czynności operacyjnych. Prowadziło to w niektórych sytuacjach do lekceważenia ograniczeń podmiotowych określonych w art. 4 u.ś.k., a w konsekwencji do powstania poważnych komplikacji w toku postępowania karnego.

Kolejne problemy wynikają z tego, iż postępowania z udziałem świadków koronnych trwają w Polsce kilka lat lub nawet dłużej. Konieczne jest więc, aby w tym czasie sprawdzać, czy nie naruszają oni zapisów art. 10 u.ś.k., a w szczególności, czy:

- popełnili nowe przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, działając w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego,
- zataili majątek, o którym mowa w art. 3 ust. 1 pkt 1 lit. b u.ś.k.

Nie można też zapominać, że kilkanaście lat polskich doświadczeń z tym instrumentem prawnym pokazuje, iż proces swoistej resocjalizacji świadków koronnych niestety nie zawsze kończy się sukcesem. Potwierdzają to szacunki Leszka Kardaszyńskiego, byłego Szefa Zarządu Ochrony Świadka Koronnego Centralnego Biura Śledczego Komendy Głównej Policji (ZOŚK CBS KGP). Wynika z nich, że około 60% świadków koronnych nigdy już nie wróci na drogę przestępstwa²². A co z pozostałymi 40%? Przecież świadkowie koronni to byli członkowie najpoważniejszych zorganizowanych grup przestępczych i w większości przypadków znaczną część dorosłego życia spędzili na łamaniu prawa, żyjąc najczęściej na wysokim poziomie. Pomoc, jaką otrzymują od państwa, jest znacznie niższa niż dochody uzyskiwane wcześniej z działalności przestępczej. Nakłada się na to zniechęcenie i znużenie wieloletnim programem ochrony. Powodować to może u części z nich chęć powrotu do poprzedniego stylu życia już podczas trwania programu ochrony albo tuż po jego zakończeniu. Wnioski takie można wyprowadzić z wyników badań Z. Raua, które pokazują, że program ochrony w coraz mniejszym stopniu spełnia oczekiwania świadków koronnych²³. Coraz rzadziej z propozycją ubiegania się o taki status wychodzą sami członkowie zorganizowanych grup przestępczych, natomiast coraz częściej taką ofertę składają im policjanci²⁴.

Bezpośrednie zainteresowanie działalnością świadków koronnych ze strony organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości ustaje często w praktyce w momencie uprawomocnienia się postanowienia o umorzeniu postępowania przeciwko nim. Powinno jednak trwać jeszcze co najmniej 5 lat. W tym okresie osoby objęte przywilejem całkowitego uwolnienia od odpowiedzialności karnej (swoistym przywilejem quasi-abolicyjnym)²⁵, powinny powstrzymać się od popełniania przestępstw. Kwe-

²² L. Kardaszyński, *Świadek koronny – 10 lat tradycji*, [w:] L. Paprzycki, Z. Rau (red.), *Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Nowoczesne technologie i praca operacyjna*, Wolters Kluwer, Warszawa 2009, s. 464.

²³ Z. Rau, *Wyniki badań...*, s. 75.

²⁴ *Ibidem*, s. 73.

²⁵ M. Gabriel-Węglowski, *Ustawa o świadku koronnym: komentarz. Zarys instytucji w Europie*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011, s. 19.

stię tą reguluje art. 11 ust. 1 pkt 1 i 2 u.ś.k., zgodnie z którym postępowanie wznawia się, jeżeli w ciągu ww. okresu świadek koronny popełnił nowe przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, działając w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub zostały ujawnione okoliczności świadczące o tym, że świadomie nie ujawnił swojego majątku lub związane z udziałem w zabójstwie lub kierowaniem zorganizowaną grupą przestępczą. Na fakultatywność wszczęcia postępowania karnego wskazuje natomiast art. 11 ust. 2 u.ś.k. Obecnie brak jednak systemowych rozwiązań, które służyłyby monitorowaniu zachowań byłych świadków koronnych. Wydaje się, że ich wprowadzenie podniosłoby ocenę tej instytucji w oczach opinii publicznej, a pośrednio przyczyniłoby się też do wzrostu społecznego zaufania do organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

Zarządzanie ryzykiem

Organy procesowe, współpracując ze skruszonymi członkami zorganizowanych grup przestępczych, powinny skupiać się nie tylko na zdobywaniu dowodów, które pozwolą obciążyć odpowiedzialnością karną innych członków grupy i tym samym przyczynią się do jej rozbitcia. Muszą również analizować potencjalne źródła nieprzewidzianych okoliczności, które mogą tę współpracę zakłócić.

Z teorii na temat zarządzania ryzykiem wynika, że na ten proces składają się:

- rozpoznanie (identyfikacja) czynników negatywnych i ich ocena,
- sterowanie ryzykiem i kontrola podjętych działań²⁶.

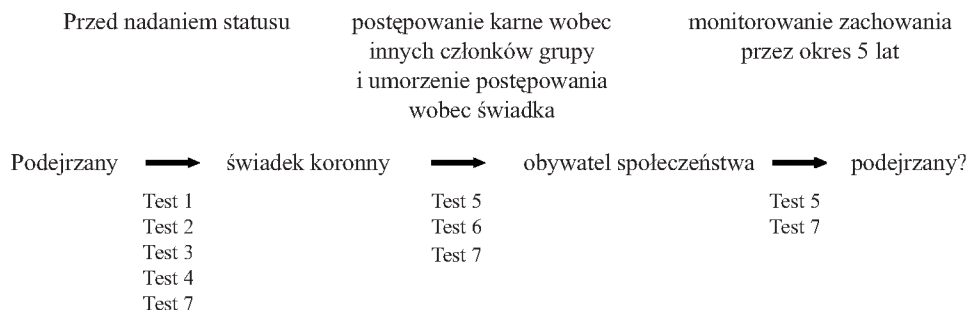
Celem takiego zarządzania jest ograniczanie ryzyka oraz zabezpieczanie się przed skutkami nieprzewidzianych zdarzeń, co może zagwarantować niezachwiany tok postępowania karnego prowadzonego przeciwko innym członkom grupy. Szybkie ustalenie, iż istnieje istotne ryzyko występowania ograniczeń podmiotowych wynikających z art. 4 u.ś.k., pozwoliłoby przecież organowi procesowemu przyjąć odpowiednią taktykę wobec osoby, która ubiega się o ten status.

Jednym z elementów zarządzania ryzykiem w obszarze instytucji świadka koronnego może być usystematyzowana procedura badań poligraficznych prowadzonych w celu weryfikacji informacji pochodzących od kandydata, świadka lub byłego świadka koronnego (rys. 1). Jej wyniki mogłyby być pomocne przy podejmowaniu kolejnych działań organów procesowych. Badania te powinny być częścią składową obu ww. procesów. Pierwszym etapem zarządzania ryzykiem byłoby rozpoznanie okoliczności, które dyskwalifikują kandydatów w drodze do uzyskania statusu świadka koronnego. Sterowanie ryzykiem może być z kolei rozumiane jako aktywne monitorowanie i kontrola działań po uzyskaniu takiego statusu.

²⁶ Zarządzanie ryzykiem w sektorze publicznym. Podręcznik wdrożenia systemu zarządzania ryzykiem w administracji publicznej w Polsce, Ministerstwo Finansów, s. 9, [online] <www.mf.gov.pl/documents/764034/3349878/20130307_3_zarządzanie_ryzykiem_w_sektorze_publicznym.pdf> (dostęp: 13.07.2013).

IDENTYFIKACJA RYZYKA

STEROWANIE RYZYKIEM

test 1. udział w zabójstwie; test 2. kierowanie grupą; test 3. ujawnienie statusu majątkowego; test 4. wiarygodność zeznań; test 5. monitorowanie zachowania; test 6. przestrzeganie wymagań PO; test 7. diagnostyczny (badanie ewentualnego związku podejrzanego z konkretnym przestępstwem)

Rys. 1. Badania poligraficzne w procesie zarządzania ryzykiem w związku z realizacją przepisów ustawy o świadku koronnym

Istotne jest to, by organy procesowe w pełni rozumiały istotę zarządzania ryzykiem w procedurze świadka koronnego. Badania poligraficzne pozwoliłyby ochronić dotychczasowe wyniki ich pracy, a nawet je zweryfikować. Taka propozycja nie stanowi nowego rozwiązania w kwestii oceny wiarygodności informacji przekazywanych przez kandydatów²⁷, ma ona jednak charakter kompleksowy. Warto rozważyć stworzenie polskiego systemu zarządzania ryzykiem w instytucji świadka koronnego, który byłby oparty o badania screeningowe (przesiewowe) i diagnostyczne. Procedura ta mogłaby w istotny sposób wzmocnić tę instytucję. Trzeba jednak pamiętać, że ze względu na czynniki związane z osobowością i doświadczeniem przestępczym osób ubiegających się o status świadka koronnego badania te mogą stanowić szczególne wyzwanie dla poligraferów.

W Stanach Zjednoczonych na poligrafie obligatoryjnie badane są osoby ubiegające się o objęcie Programem Ochrony Świadka, jeśli odbywają karę pozbawienia wolności, a istnieje realne zagrożenie dla ich życia w związku obciążającymi zeznaniami składanymi przez nie przeciwko członkom zorganizowanych grup przestępczych. Zgodnie z amerykańskimi uregulowaniami prawnymi badania poligraficzne prowadzone są w celu ochrony innych osób objętych wspomnianym programem²⁸. Trzeba dodać, że są też stosowane w procesie resocjalizacyjnym osób skazanych za

²⁷ Zob. R. Jaworski, *Opinia z ekspertyzy poligraficznej jako dowód odciążający*, Kolonia Limited, Wrocław 1999, s. 244; P. Majewski, *Zasadność i potrzeba stosowania badań wariograficznych w stosunku do kandydatów na świadka koronnego oraz świadka koronnego*, [w:] J. Bryk, A. Szajowska, M. Zubańska (red.), *Badanie wariograficzne w polskim prawie karnym*, Wyd. WSPol., Szczytno 2005, s. 121–124; G. Ociecek, op. cit., s. 95–98; A. Kiełtyka, B. Kurzępa, A. Ważny, *Ustawa o świadku koronnym. Komentarz*, LexisNexis, Warszawa 2013, s. 42–43.

²⁸ Zob. [online] <www.justice.gov/usao/eousa/foia_reading_room/usam/title9/21mcr.htm> (dostęp: 13.07.2013).

przestępstwa na tle seksualnym. Stanowią bardzo skuteczny instrument wspomagający ten proces oraz znacząco redukujący zjawisko recydywy. Wykorzystywane są jako narzędzie monitorujące przestępców przebywających na wolności w ramach przeterminowanego warunkowego zwolnienia albo po odbyciu kary pozbawienia wolności²⁹.

Istota badań poligraficznych i rodzaje procedur badawczych

Badania poligraficzne nie są procedurą wykrywania kłamstwa ani oceny wiarygodności wypowiedzi. Ich celem jest sprawdzenie, czy w świadomości osoby badanej są lub nie są zarejestrowane ślady pamięciowe i emocjonalne związane z określonym zdarzeniem³⁰. Stosowane są w kilkudziesięciu krajach na świecie, zarówno w procesie karnym, w ramach procedur kadrowych służb mundurowych oraz w sektorze „cywilnym”. W Polsce badania z użyciem poligrafu były wykorzystywane przez służby specjalne już od początku lat 50. XX wieku, natomiast w procesie karnym pierwsze ich zastosowanie miało miejsce w 1963 r.³¹

W trakcie badań poligraficznych wykorzystuje się niekwestionowane w świetle psychofizjologii ustalenia, zgodnie z którymi pobudzenie emocjonalne współwystępuje z określonymi zmianami psychovegetatywnymi: reakcją elektrodermalną, naczyniowo-sercową oraz oddechową³². Badania oparte są na wystandaryzowanych testach, których dokładność została potwierdzona w wyniku wieloletnich badań naukowych³³. Metodyka badań zakłada kilkukrotną prezentację sekwencji pytań testowych o określonym znaczeniu, które pełnią rolę bodźców. Wywołują one zmiany w pobudzeniu psychofizjologicznym wtedy, gdy w psychice badanego przechowywany jest zapis pamięciowy dotyczący rozpoznawanych kwestii. Przez zaaplikowanie bodźca (pytania) ślad pamięciowy zostaje „uruchomiony” i oddziałuje na stan emocjonalny badanego w kierunku zwiększonego pobudzenia. Zgodnie z aktualną teorią dotyczącą psychologicznych podstaw badań poligraficznych, zmiany diagno-

²⁹ Zob. M. Skorecki, *Poligraf (wariograf) jako instrument wspomagający proces resocjalizacji osób skazanych za przestępstwa na tle seksualnym*, [w:] J. Kasprzak, B. Młodziejowski (red.), *Kryminalistyka i inne nauki pomocowe w postępowaniu karnym*, Print Group, Olsztyn 2009, s. 693–705.

³⁰ P. Herbowski, *Badanie poligraficzne jako metoda weryfikacji wersji śledczych*, Wyd. CLKP, Warszawa 2011, s. 15.

³¹ Zob. P. Herbowski, *50 lat badań poligraficznych w polskim procesie karnym*, „Problemy Kryminalistyki” 2013, nr 280, s. 7–15.

³² D. Karczmarzka, *Zastosowanie poligrafu w postępowaniu karnym w świetle znowelizowanych przepisów kodeksu postępowania karnego*, [w:] Z. Sobolewski, G. Artymiak, C.P. Kłak (red.), *Problemy znowelizowanej procedury karnej*, Zakamycze, Kraków 2004, s. 148.

³³ Zob. R. Nelson, P. Show, M. Handler, D. Krapohl, *Meta-Analytic Survey of Criterion Accuracy of Validated Polygraph Techniques*, The Ad-Hoc Committee on Validated Techniques, 2011 [online] <www.polygraph.org/section/validated-polygraph-techniques/executive-summary-meta-analytic-survey-criterion-accuracy-val> (dostęp: 18.12.2013).

styczne w monitorowanych parametrach fizjologicznych są wypadkową czynników emocjonalnych, poznawczych oraz behawioralnych³⁴.

W praktyce badania te służą osiągnięciu przynajmniej jednego z trzech celów: uzyskaniu informacji, jej weryfikacji, a także zniechęcaniu osoby do podejmowania w przyszłości określonych działań niezgodnych z prawem. W zależności od celu czynności specjalista wybiera z obszernego katalogu testów taki format, który umożliwia uzyskanie wiarygodnych wyników, mogących następnie być poważną przesłanką w trakcie podejmowania kolejnych decyzji procesowych czy kadrowych.

Ze względu na cel badania wyróżnia się dwa rodzaje procedur badawczych. Jeśli ukierunkowane są one na sprawdzenie, czy dana osoba ma związek z określonym przestępstwem, którego okoliczności są znane, wdrażana jest procedura diagnostyczna. W tym przypadku powszechnie stosowane są testy pytań porównawczych np. UZCT³⁵ (ang. *Utah Zone Comparison Technique*) oraz testy informacji ukrytej CIT³⁶ (ang. *Concealed Information Test*). Procedura ma charakter badań kryminalistycznych, a pytania testowe dotyczą okoliczności określonego przestępstwa. Jeśli natomiast celem jest ustalenie, czy badany mógł w przeszłości brać udział w określonych typach przestępstw, takich jak pozbawienie życia czy korupcja, a nie konkretnych zdarzeniach, stosowana jest procedura screeningowa, która pozwala ów fakt potwierdzić lub wykluczyć. W jej trakcie stosowany jest np. test RIT³⁷ (ang. *Relevant-Irrelevant Technique*) lub odpowiedni format UZCT.

Badania poligraficzne przed nadaniem statusu świadka koronnego

Rozważając możliwość stosowania badań poligraficznych jako elementu zarządzania ryzykiem w procesie weryfikacji informacji przekazywanych przez kandydata na świadka i świadka koronnego, przygotowano propozycję pytań krytycznych testów. Odnosiłyby się one do poszczególnych ograniczeń podmiotowych ujętych w art. 3 i 4 u.ś.k. Ze względu na ich liczbę, a także rodzaj taka procedura powinna składać się z odrębnych zagadnieniowo testów.

Kluczową kwestią jest konieczność sprawdzenia, czy przeszłość kandydata na świadka koronnego nie będzie stanowiła przeszkody w nadaniu mu takiego statusu i wykorzystaniu jego zeznań w postępowaniu karnym. Jeśli wpisane są w nią zdarzenia określone w art. 4 u.ś.k., to badanie poligraficzne może służyć jako narzędzie, dzięki któremu organ procesowy jest w stanie sprawdzić, czy istnieją takie podmiotowe przeciwwskazania.

³⁴ J. Kahn, R. Nelson, M. Handler, *An exploration of emotion, cognition during polygraph testing*, "Polygraph" 2009, t. 38 (3), s. 195.

³⁵ Zob. J. Konieczny, *Badania poligraficzne. Podręcznik dla zawodowców*, WAiP, Warszawa 2009, s. 119–122.

³⁶ Ibidem, s. 64–86.

³⁷ Ibidem, s. 87–95.

W trakcie analizy art. 4 u.ś.k. pod kątem stworzenia procedury screeningowej wyłoniło się kilka istotnych zagadnień, które należy uwzględnić podczas tworzenia pytań testowych. Ich zlekceważenie mogłoby skutkować niewłaściwym sformułowaniem pytań krytycznych i uzyskaniem niewiarygodnych wyników.

Określone w art. 4 u.ś.k. czyny muszą zachodzić w związku z działaniem w zorganizowanej grupie lub związku. Trzeba zatem ustalić kryteria, które pozwolą odróżnić popełnienie konkretnego przestępstwa w ramach grupy, od popełnienia tegoż przestępstwa samoistnie lub w ramach współsprawstwa. Musi to znaleźć swoje odzwierciedlenie w poszczególnych testach.

Właściwym rozwiązaniem tego problemu może być rozpoczęcie pytań krytycznych z uwzględnieniem przedziału czasowego, w trakcie którego kandydat działał w grupie albo związku przestępczym lub przytoczenie w nich imion (pseudonimów) innych osób z grupy w następującej postaci:

- 1) *Czy działając wspólnie z Czarnym dokonał Pan.....?*
- 2) *Czy w okresie od 2004 do 2010 dokonał Pan.....?*
- 3) *Czy w ciągu ostatnich 10 lat dokonał Pan.....?*

Kolejny dylemat wynika z faktu, że ani ustawa o świadku koronnym, ani inne przepisy prawa karnego nie definiują pojęcia zorganizowanej grupy czy związku mającego na celu popełnienie przestępstw³⁸. Praktyka badań poligraficznych wymaga z kolei doprecyzowania tych pojęć, gdyż są to znamiona konkretnego przestępstwa, z którym wiąże się zachowanie danej osoby. Należy więc zwrócić uwagę na kryteria pojęcia „kierowanie zorganizowaną grupą przestępczą”, aby trafnie sformułować pytania i określić status kandydata w tejże grupie czy związku w odniesieniu do innych jej członków. Nie można więc formułować pytań krytycznego wprost: *Czy kierował Pan grupą.....?*, bowiem może ono nie wywołać miarodajnej reakcji u osoby, która faktycznie to robiła. Trzeba wspomnieć, że sami przywódcy takich grup skłonni są do minimalizowania znaczenia swoich działań, twierdząc np. że kiedyś „tylko trochę łobuzowali”³⁹. Przy definiowaniu powyższych pojęć można posłużyć się zapisami zawartymi w Konwencji Narodów Zjednoczonych Przeciwko Międzynarodowej Przestępczości Zorganizowanej z 15 listopada 2000 r.⁴⁰ Zgodnie z art. 2(a) zorganizowana grupa przestępcza oznacza posiadającą strukturę grupę składającą się z trzech lub więcej osób, istniejącą przez pewien czas oraz działającą w porozumieniu w celu popełnienia jednego lub więcej poważnych przestępstw, tj. przestępstw podlegających maksymalnej karze pozbawienia wolności w wysokości co najmniej czterech lat lub karze surowszej, albo uzyskania w sposób bezpośredni lub pośredni korzyści finansowej lub innej korzyści materialnej. Kierowanie zorga-

³⁸ M. Adamczyk, *Procedura dopuszczenia dowodu z zeznań świadka koronnego*, [w:] E. Gruza (red.), *Wybrane aspekty zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu*, SA WPiA UW, Warszawa 2010, s. 11.

³⁹ Informacje własne autorów uzyskane w trakcie prowadzonych badań poligraficznych.

⁴⁰ Dz.U. z dnia 31 stycznia 2005 r., nr 18, poz. 158.

nizowaną grupą lub związkiem może więc polegać na faktycznym sprawowaniu kontroli nad działalnością związku lub grupy, wydawaniu poleceń innym członkom, podejmowaniu istotnych decyzji, w tym o sprawach finansowych czy planowaniu przedsięwzięć. W celu sprawdzenia, jaką faktycznie przestępca zajmował pozycję w grupie, można przeprowadzić test uwzględniający określone ramy czasowe i oparty na następujących pytaniach krytycznych:

Test 1. Kierowanie zorganizowaną grupą

- 1) *Czy w okresie od X do Y wydawał Pan polecenia innym członkom grupy Z?*
- 2) *Czy w okresie od X do Y decydował Pan o kwestiach finansowych w grupie Z, o podziale pieniędzy?*
- 3) *Czy w okresie od X do Y podejmował Pan decyzje odnośnie... ?*

Próbując określić pozycję zajmowaną w grupie przez kandydata na świadka koronnego, należy jednak pamiętać, iż nie zawsze wszystkie ww. zachowania muszą występować łącznie, aby móc mówić o zorganizowanej grupie lub związku. Zbigniew Rau trafnie zauważył, iż w polskich grupach nie zawsze występuje podporządkowanie i hierarchia, co nie odbiera tej grupie osób przynależących do grupy zorganizowanej⁴¹.

Ewentualny udział w zabójstwie kandydata na świadka koronnego można zwerifikować testem z następującymi pytaniami krytycznymi:

Test 2. Udział w zabójstwie

- 1) *Czy w okresie od X do Y pozbawił Pan kogoś życia?*
- 2) *Czy w okresie od X do Y zlecił Pan komuś pozbawienie życia innej osobie?*
- 3) *Czy w ciągu ostatnich 6 lat próbował Pan pozbawić kogoś życia?*

W badaniu screeningowym powinien znaleźć się również test dotyczący kwestii majątkowych, a dokładniej ujawnienia własnego majątku oraz znanego majątku pozostałych sprawców przestępstw.

Test 3. Ujawnienie stanu majątkowego

- 1) *Czy przepisał Pan jakiś majątek na członków najbliższej rodziny w celu jego zatajenia przed Policją?*
- 2) *Czy posiada Pan majątek, o którym nie poinformował w trakcie składania zeznań w..... ?*
- 3) *Czy zdeponował Pan pieniądze/ wartościowe przedmioty w celu ich ukrycia?*
- 4) *Czy powierzył (oddał na przechowanie) Pan komuś pieniądze/ wartościowe przedmioty w celu ich ukrycia?*

W przypadku, gdy kandydat zostanie pomówiony o udział w konkretnym zabójstwie, można poddać go typowemu badaniu kryminalnemu opartemu na testach

⁴¹ Z. Rau, *Przestępczość zorganizowana...*, s. 385.

diagnostycznych⁴², które będzie miało za zadanie zweryfikować wersję jego udziału w tym zdarzeniu⁴³.

Celowe może być ponadto przeprowadzenie kolejnego testu, w przypadku gdy organ procesowy nabierze podejrzeń co do wiarygodności informacji przekazywanych przez kandydatów na świadków koronnych. Wprowadzenie takiego testu jest szczególnie uzasadnione w kontekście danych zebranych przez funkcjonariuszy ZOŚ CBS KGP, iż tylko 10% świadków koronnych dobrowolnie poddałoby się badaniom poligraficznym przed uzyskaniem takiego statusu⁴⁴. Dane te potwierdzają konieczność wielopłaszczyznowej weryfikacji informacji przekazywanych przez kandydatów na świadków koronnych.

Test 4. Weryfikacja informacji

1) *Czy w trakcie składanych zeznań pomówił Pan kogoś o czyn, którego ta osoba nie dokonała?*

2) *Czy podał Pan nieprawdziwe informacje na temat przestępstw, o których zeznawał Pan w trakcie przesłuchania?*

3) *Czy celowo wprowadził Pan w błąd funkcjonariuszy w trakcie składania zeznań odnośnie przestępstw popełnionych przez członków grupy Z?*

Badania poligraficzne po nadaniu statusu świadka koronnego

Zgodnie z art. 10 ust. 1 pkt 2 u.ś.k., świadek koronny traci swój status, jeżeli w toku postępowania popełnił nowe przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, działając w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego. Badania poligraficzne prowadzone w regularnych odstępach czasu np. co 3 lub 6 miesięcy, stosowane jako narzędzie sterowania ryzykiem, dawałyby możliwość monitorowania zachowania świadka koronnego w trakcie trwania postępowania, jak też po uprawomocnieniu się umorzenia jego postępowania na podstawie art. 11 u.ś.k. Badania te służyłyby weryfikacji informacji uzyskiwanych m.in. przez policjantów z ZOŚK CBS KGP o podjętej działalności przestępczej już w trakcie prowadzonej ochrony⁴⁵. Ujawnienie okoliczności mogących przemawiać za możliwością powrotu świadka na drogę przestępstwa stwarza organowi procesowemu szansę modyfikacji warunków współpracy z nim.

W przypadku badań monitorujących działalność obecnych i byłych świadków koronnych wskazane jest określenie w treści pytania krytycznego przedziału czasowego, którego ono dotyczy. Jest to możliwe przez podanie daty nadania podejrza-

⁴² Oznaczonych na rysunku jako nr 7.

⁴³ Autorzy spotkali się z sytuacją badania świadka koronnego na poligrafie w związku z podejrzeniem o udział w zabójstwie.

⁴⁴ G. Ociecek, op. cit., s. 96.

⁴⁵ P. Majewski, op. cit., s. 123.

mu statusu np.: *Czy w okresie od 2004 r. (od momentu nadania Panu statusu świadka) do chwili obecnej, celowo złamał Pan prawo/popęłnił jakieś przestępstwo?*

Jeśli natomiast jest to kolejne badanie okresowe, pytanie może rozpoczynać się zwrotem: *Czy w ciągu ostatnich 3 miesięcy.....? Czy w ciągu ostatnich 6 miesięcy.....?*

Test 5. Monitorowanie zachowania

- 1) *Czy w ciągu ostatnich 6 miesięcy popełnił Pan jakieś przestępstwo?*
- 2) *Czy w ciągu ostatnich 6 miesięcy kontaktował się Pan z osobami popełniającymi przestępstwa?*
- 3) *Czy w ciągu ostatnich 6 miesięcy czerpał Pan korzyści z nielegalnego źródła?*
- 4) *Czy w ciągu ostatnich 6 miesięcy czerpał Pan korzyści z przestępstwa popełnionego przed nadaniem Panu statusu?*
- 5) *Czy w ciągu ostatnich 6 miesięcy posłużył się Pan dokumentami legalizacyjnymi w innym celu niż ten, do którego zostały wytworzone?*

Katalog tychże pytań nie jest oczywiście zamknięty. Zasadne wydają się np. pytania o utrzymywanie kontaktów z konkretnymi osobami ze środowiska przestępczego i udział w określonych przestępstwach, takich jak rozboje, wymuszenia rozbójnicze, kradzieże. Pytania mogą mieć wówczas następujące brzmienie:

- 1) *Czy w ciągu ostatnich 6 miesięcy dokonał Pan kradzieży samochodu?*
- 2) *Czy w ciągu ostatnich 6 miesięcy szantażował/ groził Pan kogoś/ komuś?*

W procedurze testowej należy też uwzględnić zmiany zachodzące na przestrzeni ostatnich lat w obszarach działalności polskiej przestępczości zorganizowanej: od bardzo zbrutalizowanych form działania w początkowym okresie transformacji ustrojowej do form bardziej wysublimowanych, idących w kierunku przestępstw gospodarczych⁴⁶. Nie można też pominąć pytań o przestępstwa godzące w interes finansowy państwa. Pytania w testach okresowych mogą więc być następujące:

- 1) *Czy w ciągu ostatnich 6 miesięcy czerpał Pan korzyści finansowe z gier hazardowych?*
- 2) *Czy w ciągu ostatnich 6 miesięcy wystawiał Pan fałszywe faktury?*
- 3) *Czy w ciągu ostatnich 6 miesięcy zarejestrował Pan fikcyjną firmę?*
- 4) *Czy w ciągu ostatnich 6 miesięcy czerpał Pan korzyści finansowe z prostytucji innych osób?*
- 5) *Czy w ciągu ostatnich 6 miesięcy czerpał Pan korzyści finansowe z obrotu nielegalnym alkoholem/papierosami/ narkotykami?*
- 6) *Czy w ciągu ostatnich 6 miesięcy sporządził Pan fikcyjne umowy pożyczek?*
- 7) *Czy w ciągu ostatnich 6 miesięcy czerpał Pan korzyści z nielegalnego obrotu paliwami?*
- 8) *Czy w ciągu ostatnich 6 miesięcy posługiwał się Pan fałszywymi dokumentami?*
- 9) *Czy w ciągu ostatnich 6 miesięcy wyludził Pan kredyt lub pożyczkę?*
- 10) *Czy w ciągu ostatnich 6 miesięcy brał Pan udział w wyludzaniu podatku VAT?*

⁴⁶ E. Gruza (red.), *Wybrane aspekty zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu*, SA WPiA UW, Warszawa 2010, s. 7.

Na tych samych pytaniach krytycznych mogą opierać się testy screeningowe, których celem byłoby monitorowanie zachowania osoby w pięcioletnim okresie po umorzeniu zawieszono wcześniej postępowania karnego. Należałoby się jednak zastanowić nad częstotliwością tych badań, które można byłoby ograniczyć np. do jednej procedury badawczej w roku.

Kontrola zachowania byłego już świadka koronnego przez okres 5 lat przy pomocy poligrafu służyłaby swego rodzaju weryfikacji rzeczywistych pobudek kierujących osobą, która uzyskała ten status⁴⁷ i została uwolniona od odpowiedzialności karnej.

Większość polskich świadków koronnych oraz członkowie ich rodzin podlega wieloletniej ochronie ZOŚK CBS KGP w trakcie trwania procesów karnych z ich udziałem⁴⁸. Przykładowo w roku 2012 prowadzono wciąż aż 95 programów ochrony⁴⁹. Sama realizacja zadań związanych z ochroną świadków i ich rodzin nastęrcza wiele problemów prawnych, logistycznych i organizacyjnych⁵⁰. Bez wątplenia jest również kosztowna, dlatego zgodnie z art. 16 u.ś.k. objęcie ochroną świadka koronnego uzależnione jest od złożenia przez niego pisemnego zobowiązania do przestrzegania zasad i zaleceń w zakresie ochrony. Dla właściwego funkcjonowania programu niezbędne jest więc dostosowanie się świadków koronnych do stawianych im wymogów. Ich zachowanie w zakresie przestrzegania przyjętych zobowiązań również powinno podlegać kontroli w zakresie wymaganym przez Policję. Przykładowe pytania krytyczne dotyczące programu ochrony wiążą się nierozzerwalnie z weryfikacją zachowania świadka koronnego pod kątem jego powrotności do przestępstwa (test 5) i stanowią jego dopełnienie.

Test 6. Przestrzeganie wymagań Programu Ochrony

- 1) *Czy w ciągu ostatnich 6 miesięcy opuścił Pan miejsce zamieszkania/ wyjeżdżał za granicę bez informowania oficera prowadzącego?*
- 2) *Czy w ciągu ostatnich 6 miesięcy kontaktował się Pan z osobami ze środowiska przestępczego?*
- 3) *Czy przekazuje Pan komuś informacje dotyczące postępowania, współpracy z Policją/ prokuratorem?*

Podstawy prawne badań poligraficznych

Kwestią wymagającą rozważenia jest podstawa dowodowa, na podstawie której można dokonać ustalenia powodującego niedopuszczalność przyznania statusu świadka koronnego. Za nadmierne trzeba uznać wymaganie skazania za jedno

⁴⁷ E. Pływaczewski, *Świadek koronny...*, s. 104.

⁴⁸ Zob. art. 14 ust. 1 u.ś.k.

⁴⁹ Z. Rau, *Wyniki badań...*, s. 55.

⁵⁰ E. Pływaczewski, *Świadek koronny...*, s. 104.

z przestępstw, których popełnienie wyklucza uzyskanie takiego statusu⁵¹. Wydaje się, że uprawdopodobnienie zarzutu popełnienia choćby jednego z przestępstw wymienionych w art. 4 u.ś.k. w procedurze badań poligraficznych mogłoby stanowić dostateczną przesłankę do odmowy dokonania „przemiany” podejrzanego w świadka koronnego. Jeśli po uzyskaniu tego statusu, w trakcie badań na poligrafie, zostaną ujawnione informacje dotyczące powrotu do działalności przestępczej lub nieprzestrzegania zaleceń programu ochrony, powinno to stanowić podstawę do podjęcia czynności operacyjnych i procesowych mających je zweryfikować. Podobnie sytuacja wygląda w przypadku byłych świadków koronnych.

Obowiązek poddawania się badaniom poligraficznym przez ww. osoby powinien znaleźć się w ustawie o świadku koronnym, a nie w aktach prawnych niższego rzędu. Badanie o znaczeniu operacyjnym, nawet w przypadku uzyskania negatywnego wyniku przez osobę badaną, nie mogłoby być przecież ujawnione w materiałach postępowania o nadanie statusu ani też stanowić podstawy do podjęcia jakichkolwiek czynności o charakterze procesowym. Trafną propozycję takiej zmiany w odniesieniu do kandydata na świadka koronnego przedstawił Jan Wojtasik. Treść art. 3 pkt 1 u.ś.k. należałoby uzupełnić o literę „c” w następującym brzmieniu: „wyrzili gotowość poddania się badaniom mającym na celu ocenę wiarygodności i przeszedł takie badanie z wynikiem pozytywnym”⁵². Przepis ten uzależniałby dopuszczenie dowodu z zeznań świadka koronnego od jego zobowiązania się do udziału w okresowych badaniach. Taka procedura miałaby za zadanie uzyskanie jak największej informacji o kandydacie, skali działalności grupy przestępczej oraz faktycznych korzyściach, jakie ona uzyskała. Wprowadzenie analogicznych zmian w ustawie o świadku koronnym, dotyczących możliwości monitorowania zachowań świadków koronnych w trakcie trwania programu ochrony i po jego zakończeniu, pozwoliłoby na weryfikację ewentualnych podejrzeń dotyczących powrotu do popełniania przestępstw i z pewnością służyło wzmocnieniu tej potrzebnej instytucji prawnej.

Podsumowanie

Implementacja instytucji świadka koronnego do polskiego systemu prawa karnego wynikała z konieczności rozwiązania problemu braku środków dowodowych w walce z przestępczością zorganizowaną. Od momentu jej wprowadzenia, obok licznych i wymiernych korzyści, zaczęto dostrzegać także problemy związane z oceną wiarygodności tej kategorii świadków. Spowodowane było to tym, że przydatność dotychczas wykorzystywanych metod, m.in. przesłuchań i czynności operacyjnych, uznano za niewystarczającą. Należy więc rozważyć wprowadzenie proce-

⁵¹ A. Gaberle, *Dowody w sądowym procesie karnym. Teoria i praktyka*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 186.

⁵² Zob. [online] <www.janwojtasik.pl/moje-teksty/najnowsze-teksty/15-%C5%9Bwiadek-koronny.html> (dostęp: 6.10.2013).

dury kontrolnej opartej na badaniach poligraficznych, która mogłaby w istotny sposób poprawić funkcjonowanie tej instytucji prawnej. Zastosować można je wobec osób ubiegających się o status świadka koronnego, do okresowego monitorowania zachowania tych świadków w trakcie postępowania karnego, jak też po zakończeniu ich współpracy z wymiarem sprawiedliwości. Stosowanie tej metody pozwoliłoby obniżyć ryzyko wystąpienia czynników, które mogą negatywnie wpływać na działania organów procesowych, a nawet zniweczyć ich wysiłki. Oznaczałoby także zaspokojenie społecznych oczekiwań zwiększenia rygoryzmu w stosunku do świadka koronnego. Z jednej strony taki zabieg umożliwiłby sprawdzenie podawanych przez niego informacji, z drugiej zaś jeszcze bardziej uwiarygodniłby samego świadka koronnego, który poddając się tej procedurze, potwierdzałby pośrednio swoje intencje. Tym samym stawałby się wiarygodniejszym źródłem dowodowym. Dokładne sprawdzenie przeszłości przestępców, którzy chcą być objęci przywilejem całkowitego uwolnienia od odpowiedzialności karnej, przy pomocy poligrafu, może przyczynić się do zwiększenia społecznej akceptacji omawianej instytucji.

Przedstawiona w artykule koncepcja wykorzystania badań poligraficznych ma charakter kompleksowy. Wprowadzenie jej w życie wymaga szerszej i – jak się wydaje – od dawna oczekiwanej dyskusji z udziałem osób zajmujących się tą problematyką, a w szczególności przedstawicieli Policji, prokuratury, sądownictwa i nauki. Jej wynikiem mogłoby być opracowanie propozycji uzupełnienia zapisów ustawy o świadku koronnym.

Summary

Polygraph examinations as a part of risk management in the process of verifying information submitted by a candidate on a witness and by a state witness

Key words: state witness, polygraph examinations, risk management.

The study presents a proposal to introduce a systematic test procedure based on polygraph examinations. These examinations could become an effective tool for verification and evaluation of information provided by the suspect at the stage of applying for a state witness status and also the tool to control of his behavior in the course of cooperation with law enforcement authorities in his new role. Using this method may reduce the risk related to the possibility of manipulating information being reported by state witnesses to police officers, prosecutors and judges. Thus it allows to reduce the number of cases where the status was granted to those who in the past committed acts which constitute subjective exclusions defined in the State Witness Act.